

19. Там само, арк. 28.
20. Письмо в ЦК КПСС тов. Хрущеву от секретарей партбюро СДРПЦ и СДРК от 3 января 1963 г. // РДАНИ, ф. 5, оп. 55, спр. 10, арк. 2-3.
21. Там само, арк. 2.
22. Там само, арк. 3.
23. Справка на №00331// РДАНИ, ф. 5, оп. 55, спр. 10, арк. 4.
24. Маслова И. И. Исторические уроки государственно-конфессиональной политики в России: анализ деятельности Совета по делам религий (1965-1985 гг.) / И. И. Маслова. // Известия Пензенского государственного педагогического университета. – 2011. – №23. – С. 514.
25. Горбатов А. В. КГБ и религиозные организации в Сибири / А. В. Горбатов. // Вопросы истории. – 2008. – №6. – С. 128.
26. Там само, с. 129.
27. Маслова И. И. Русская Православная церковь и КГБ (1960 – 1980-е годы) / И. И. Маслова. // Вопросы истории. – 2005. – № 12. – С. 87.
28. ЦДАВО України, ф.4648, оп. 4, спр. 366, арк. 20-24.
29. Держархів Донецької обл., ф. 4021, оп. 1, спр. 191, арк. 122.
30. Там само, спр. 192, арк. 13.

Надійшла до редакції 13.05.2014 р.

Політологія

ББК Х1(0)44

ЄВРОМАЙДАН В УКРАЇНІ: ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ

І.Є.Смирнова

АНОТАЦІЯ

У статті розглядаються причини та наслідки масового революційного руху, який отримав назву Євро майдану або „революції гідності”. Відмова української влади на чолі з президентом В.Януковичем від підписання Угоди про асоціацію з ЄС на саміті Східного партнерства у Вільнюсі в листопаді 2013 р. виклакала протести невдоволених, які радикалізувалися після насильницького розгону 30 листопада 2013 р. Перемога Євро майдану, який тривав три місяці, мала наслідком військову агресію з боку РФ. Президента Росії В.Путіна налякала українська революція, яка представляла загрозу для його авторитарного правління. Росія в березні 2014 р. ввела свої війська та окупувала Крим, який був приєднаний до РФ внаслідок сфальшованого референдуму. Згодом Росія продовжила план розчленування України, розпочавши т.зв. „гібридну війну”, у результаті якої диверсійно-терористичні групи найманців з РФ були переброшені на Донбас. Автор робить висновок, що метою військових дій Росії проти України є примус України відмовитися від євроінтеграції та увійти до Митного Союзу та до євразійського економічного простору.

Ключові слова: Україна, Росія, ЄС, військова агресія, гібридна війна, угода про асоціацію.

Світ кінця ХХ – початку ХХІ століття живе під гаслом планетарної співдружності й обізнаності, де чільне місце відводиться інтеграційним процесам. Нездатність суспільства та його інституцій забезпечувати умови для функціонування спільного з

іншими державами соціального й політичного простору формує значні виклики для національної безпеки держави, яка також виступає фундаментальним чинником успішної внутрішньої й зовнішньої політики, але й гарантує збереження самої держави. Одним з таких інтеграційних процесів є культурна, політична, економічна, соціальна, інформаційна інтеграція суспільств Європи у спільне середовище з наднаціональним рівнем національної безпеки – Європейський Союз.

Україна, здійснивши остаточний вибір євроінтеграційного шляху свого розвитку, тим самим сформувала для власної системи національної безпеки значні ризики та виклики, що можуть призвести в майбутньому до розпаду держави. Аналітичні прорахунки стосуються передусім військово-політичної сфери, де відмова від ядерної зброї та затвердження на законодавчому рівні позаблокового статусу України в 2010 р. не дали жодних гарантій збереження територіальної цілісності та недоторканості державних кордонів з боку сусідніх країн. Так, у Стратегії національної безпеки Російської Федерації зазначається, що Україна та її територія є сферою впливу РФ, а концепція геополітичного розвитку Російської Федерації «Руский мир» формує мету так званого збору «руських земель» у політичне утворення „Союз слов'янських держав” на противагу Європейському Союзу. Тобто, Україна на своєму євроінтеграційному шляху опинилася в зоні прямих територіальних інтересів Російської Федерації, під протекторатом якої має бути утворена, на думку президента РФ В.Путіна, так звана Новоросія (Південний Схід України та АР Крим), що у сумі складає 60% української території. Саме тому у системі національної безпеки України не були прораховані можливі виклики національним інтересам, пов'язані з її намаганням інтегруватися в європейський простір. Також впродовж майже 20 років була відсутня грамотна інформаційна політика, яка б мала на меті закріпити в очах населення України (особливо на Сході та в Криму, де завжди сильною залишалася російська пропаганда) переваги євроінтеграції та спільного державного будівництва у межах України. А саме, така політика мала орієнтуватися не тільки на європейські цінності захисту прав і свобод людини і громадянина, відсутності корупції, ринкової економіки, але й на підтримання конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності України, політичної, економічної, соціальної стабільності, гарантованого забезпечення законності й правопорядку, розвитку рівноправного та взаємовигідного міжнародного співробітництва. Перемога Євромайдану у лютому 2014 р. була подією визначальною для подальшого розвитку демократії та європейських цінностей в Україні, але на жаль вона поставила на порядок денний існування саме української держави в її нинішніх межах, викликавши нові загрози національній безпеці. Саме тому розгляд подій навколо підписання Угоди про асоціацію з ЄС у листопаді 2013 р. та перемоги «революції гідності», і як наслідок цих подій - російської агресії проти України є актуальним та своєчасним.

Особливе місце для дослідження даної проблематики становить аналітична доповідь, підготовлена експертами Центру Разумкова „Європейська інтеграція: внутрішні чинники і зовнішні впливи”[1]. Видання Українського незалежного центру політичних досліджень (УНЦПД). містить результати незалежного громадського моніторингу виконання Порядку денного асоціації Україна – ЄС, якій відбувався упродовж 2010-2011 років у рамках коаліційного проекту "Порядок денний асоціації (ПДА) між Україною і ЄС: експертний погляд". У публікації проаналізовано динаміку реалізації пріоритетів ПДА у сфері політичного діалогу, економічних, соціальних та екологічних питань[2]. Аналітична доповідь ЄС-Україна: економічні наслідки та перспективи Європейської Політики Сусідства (ЄПС), підготовлена Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій, присвячена розгляду проблем

підготовки проекту нової посиленої угоди між Україною та ЄС, створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, енергетичного виміру їх співробітництва [3].

Мета статті: проаналізувати причини та наслідки Євромайдану та хід військової агресії РФ проти України.

У листопаді 2013 р. очікувалося підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Переговори щодо нового базового договору між Україною та ЄС на заміну чинної Угоди про партнерство та співробітництво були започатковані у березні 2007 року (у 2008 році сторони узгодили назву майбутньої угоди – Угода про асоціацію). 11 листопада 2011 року у Брюсселі відбувся завершальний двадцять перший раунд переговорів щодо укладення Угоди про асоціацію, у ході якого були узгоджені всі положення тексту Угоди.

Під час П'ятнадцятого Саміту Україна-ЄС (19 грудня 2011 р., м. Київ) лідери України та ЄС офіційно заявили про завершення переговорів щодо Угоди про асоціацію. 30 березня 2012 року у Брюсселі глави переговорних делегацій парафували Угоду.

Угода про асоціацію покликана була забезпечити якісно новий, поглиблений формат відносин між Україною та ЄС. Вона є унікальним двостороннім документом, який виходитиме далеко за рамки подібних угод, укладених ЄС свого часу з країнами Центральної та Східної Європи. Угода не лише закладе якісно нову правову основу для подальших взаємин між Україною та ЄС, але й слугуватиме стратегічним орієнтиром для проведення системних соціально-економічних реформ в Україні, широкомасштабної адаптації законодавства України до норм і правил ЄС.

З укладенням Угоди відносини між Україною та ЄС могли бути переведені на новий рівень – від партнерства і співробітництва до політичної асоціації та економічної інтеграції. Важливим елементом Угоди є положення про створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі. Україна розглядала Угоду про асоціацію як важливий крок на шляху наближення в перспективі до наступного етапу – підготовки до вступу в ЄС[4].

Однак в останню мить українська влада на 180 градусів змінила вектор своєї зовнішньої політики та відмовилася від підписання цього документу. Як виправдання власної позиції українська сторона навела низку причин, головна з яких – економічний тиск з боку РФ.

21 листопада 2013 р. уряд України прийняв рішення призупинити підготовку до підписання Угоди про асоціацію з ЄС та закликав провести переговори в трьохсторонньому форматі Україна-ЄС-Росія. Про це було сказано у розпорядженні Кабінету міністрів №905-р від 21 листопада. Прем'єр-міністр України М.Азаров доручив міністрам відновити активний діалог з Росією та іншими країнами Митного союзу, а також запропонував ЄС та РФ створити комісію на трьохсторонній основі, щоб проробити всі питання та відновити економічні відносини. Розпорядження можна вважати сенсаційним, бо напередодні на переговорах з президентом Австрії Хайнцем Фішером президент В.Янукович заявив, що Україна не відмовляється від євроінтеграції та готова розширити співпрацю з ЄС[5].

Факт зриву підписання Угоди про асоціацію між Євросоюзом та Україною набував все більш очевидних ознак, хоча до останнього моменту президент В.Янукович це спростовував. Очевидно, що таке рішення урядом не могло бути прийнято без погодження з президентом. На думку голови комітету Європейського парламенту з іноземних справ Ельмара Брока, Україна не готова була підписувати Угоду про асоціацію з ЄС через тиск з боку Кремля [6].

Напередодні проведення саміту у Вільнюсі, який мав відбутися 28-29 листопада 2013 р., кожна із сторін намагалася торгуватися. Українська влада бажала виторгувати

фінансовий максимум (умови на яких нам обіцяли 15 млрд євро від МВФ українську владу не влаштували, як і мізерний кредит від ЄС в 1 млрд євро розрахований на 10 років). ЄС чекав від нас максимуму політичного: звільнення лідера опозиції Ю.Тимошенко. У той же час нашому уряду терміново потрібні були великі гроші на покриття бюджетного дефіциту. Без підписання Угоди про асоціацію співпраця МВФ та України була неможливою[7]. У листопаді відбулися декілька зустрічей В.Януковича з В.Путіним, однак подробиці переговорів не розкривалися. Саме ці переговори і вплинули на рішення українського президента відмовитися від європейського цивілізаційного вибору. Можна передбачити, що українському президенту з боку його російського колеги були надані гарантії переобрання у 2015 р. на посаду президента та пообіцяно щось дуже привабливе в економічній сфері. У будь-якому випадку, спекулюючи на темі євроінтеграції, українським можновладцям вдалося набити собі ціну в очах Росії.

За день до початку саміту у Вільнюсі В.Янукович пояснив в телеінтерв'ю, яке відбулося на каналі "1+1", чому Україні потрібна європауза. За його словами, Україна до сих пір бажає підписати Угоду про асоціацію, але це навряд чи відбудеться у Вільнюсі. На думку президента, Україна не може успішно інтегруватися в економіку Європи, маючи при цьому напружені стосунки з Росією, які необхідно збалансувати. „Саме тому ми запропонували обговорити створення трьохсторонньої комісії Євросоюзу, Росії і України”. На думку політолога Вадима Карасьова, Україна взяла паузу не тільки в євроінтеграції але і в інтеграції загалом. Все було відкладено до 2015 р., до президентських виборів, після яких можна було очікувати нового раунду боротьби за євро інтеграцію[8].

Сам Президент України В.Янукович, пояснив власну позицію у телефонній розмові з президентом Литви Далею Грібаускайте: "Україна не встояла перед економічним тиском і шантажем. Їй погрожували обмежити імпорт товарів до Росії, особливо компаній Східної України, де сконцентрована основна частина промисловості, в якій зайняті сотні тисяч людей. Вважається, що Україна зазнає мільярдних збитків"[9]. Однак Грібаускайте розкритикувала рішення президента України щодо асоціації: "Зовнішній тиск не може використовуватися як виправдання для рішень суверенної країни".

Відмова українського керівництва від політики євроінтеграції викликала обурення серед громадян нашої держави. 22 листопада у Києві розпочалися акції на підтримку євроінтеграційного курсу України. Ці акції були розпочаті студентською молоддю провідних київських вузів. Так починався рух Євро майдану, який продовжувався три місяці і пізніше отримав назву „революції гідності”. 24 листопада у Києві було проведено на Майдані незалежності 1 народне Віче. Величезна колона протестувальників, невдоволених рішенням уряду Миколи Азарова відмовитися від підписання Угоди про асоціацію з ЄС, налічувала понад 150 тис. осіб. Євромайдан оголосив безстрокову акцію на підтримку підписання Угоди про асоціацію України та ЄС. Партія "Батьківщина" оприлюднила резолюцію народного віча, яка складалася з п'яти пунктів: 1. Вимагати відставки уряду Миколи Азарова за зраду національних інтересів та відмову від євроінтеграції. 2. Вимагати проведення 27 листопада 2013 року позачергової сесії Верховної Ради, аби терміново розглянути й ухвалити всі необхідні євроінтеграційні закони. У разі неспроможності Верховної Ради ухвалити необхідні закони домагатися розпуску парламенту та проведення позачергових виборів народних депутатів. 3. Вимагати від президента Віктора Януковича негайно скасувати рішення уряду Азарова, припинити політичні репресії, звільнити Юлію Тимошенко, відновити курс на європейську інтеграцію та підписати Угоду про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. У разі відмови домагатися імпічменту президента. 4.

Звернутися до керівників Європейського Союзу, голів держав та урядів усіх 28 країн, його членів, із закликом не зачиняти двері Україні в Європу, створити умови для підписання Угоди про асоціацію після зміни влади в країні. 5. Забезпечити координацію дій опозиції, громадськості та всіх українських проєвропейських сил [10]. Спецпідрозділ міліції "Беркут" застосував сльзогінний газ проти учасників мітингу. Це сталося, коли колона протестувальників з Європейської площі підійшла до будівлі Кабінету Міністрів.

28-29 листопада 2013 р. відбувся III Саміт Східного партнерства у Вільнюсі. Українська делегація була представлена першим віце-прем'єр-міністром С.Арбузовим. 29 листопада на саміт прибув особисто президент України В.Ф.Янукович. 29 листопада пройшла церемонія підписання угод між ЄС та країнами Європейського партнерства, однак з Україною жодних угод підписано не було. Відомо, що Декларацію між Україною та ЄС про наміри не було підписано, через те, що президент Віктор Янукович наполягав на продовженні переговорів з ЄС лише за участі в них Російської Федерації. Президент Євро комісії Жозе Мануель Баррозу в свою чергу повідомив, що для двосторонньої Угоди про асоціацію між ЄС і Україною не може бути тристороннього формату "Україна-ЄС-РФ". "Тристоронні переговори для нас неприйнятні. Ми провели переговори і парафували Угоду з Україною, і коли ти укладаєш двосторонні угоди, втручання третьої сторони є не прийнятним", - заявив він на прес-конференції після закінчення саміту Східного партнерства у Вільнюсі[11]. Під час офіційної церемонії підписання документів було парафовано угоди про асоціацію ЄС з Грузією та Молдовою. Україна це зробила ще півтора роки тому. Окрім того було підписано угоду про спрощення візового режиму між ЄС та Азербайджаном.

Цікаво, що підписати Угоду про асоціацію українському президенту радили і канцлер Німеччини Ангела Меркель, і президент Франції, з якими він мав зустрічі. Керівництво ЄС пропонувало Віктору Януковичу підписати Угоду про асоціацію прямо під час саміту Східного партнерства, навіть враховуючи те, що Київ не виконав всі необхідні для цього умови[12]. Але президент України відмовився це зробити.

Усі європейські політики були шоковані таким рішенням українського лідера і все ж таки двері Євросоюзу для України залишили відкритими. "Теоретично ми можемо підписати її будь-коли. Наші двері відкриті. Ми чітко сказали, що пропозиція залишається на столі. Як тільки президент Янукович буде готовий, чи як тільки на те з'явиться політична воля в Україні, чи ще щось... ми готові", - заявив з цього приводу міністр закордонних справ Швеції Карл Більдт. Однак додав, що не розуміє, куди дрейфує український президент: на схід чи на захід[13].

У тексті документу, прийнятого за підсумками саміту "Східного партнерства" у Вільнюсі зазначалося: "Україна і ЄС підтвердили свої зобов'язання підписати Угоду про асоціацію на основі рішучих дій і відчутного прогресу в трьох сферах, зазначених на саміті Україна-ЄС у 2013 році. В цьому відношенні вже був досягнутий важливий прогрес". Крім того, учасники саміту відзначили рішення українського уряду тимчасово призупинити процес підготовки для підписання Угоди про асоціацію та глибокої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС. Також було прийнято рішення про поновлення діяльності місії Кокса-Кваснеського в Україні [14].

Тим часом у Києві на Майдані незалежності продовжувалася акція на підтримку євро інтеграції України. Люди були обурені рішенням українського керівництва. У ніч на 30 листопада влада здійснила силовий розгін протестувальників, застосовуючи спецзагін „Беркут”. Серед протестувальників, були жертви, основну масу постраждалих складала молодь[15]. Застосування сили було засуджено як представниками української опозиції, так і західними дипломатами, та призвело до радикалізації виступів. Опозиція закликала громадян до проведення протестів. Завдяки

застосуванню українською владою силового сценарію Євромайдан, який розпочинався як мирна акція, що підтримувала євроінтеграцію України, переріс в масштабний антиурядовий протест. Основні вимоги Євромайдану: 1) покарання винних у кривавому розгоні протестувальників 30 листопада; 2) відставка уряду; 3) розпуск Верховної ради та проведення одночасно президентських і парламентських виборів в Україні, так і не були виконані владою[16]. Після розгону мирного мітингу 30 листопада протести стали антиурядовими та продовжувалися протягом 3 місяців. Їх результатом був імпічмент президента В.Януковича, який втік з країни. 25 квітня 2014 р. були проведені дострокові президентські вибори. Президентом країни в першому турі був обраний один з лідерів Майдану П.Порошенко.

Після перемоги Євромайдану РФ задля захисту своїх геополітичних інтересів розпочала військову агресію проти України, метою якої було приєднання Криму та дестабілізація ситуації у Донбасі.

До України (тоді — УРСР) Кримський півострів був приєднаний у 1954 році згідно указу Президії Верховної Ради СРСР. Одночасно з Кримською областю до складу УРСР увійшов також і Севастополь, що було закріплено в Конституції УРСР 1978 року. 22 березня 1991 року за результатами Кримського референдуму Криму було повернено статус автономної республіки, тоді як Севастополь зберігав статус міста центрального підпорядкування. Невдовзі після проголошення Незалежності України, 4 вересня 1991 Верховна Рада Автономної республіки Крим «прагнучи створити правову демократичну державу у складі України» проголосила суверенітет. Проте мешканці кримського півострову брали участь у Всеукраїнському референдумі 1991, на території автономії. Акт проголошення незалежності України підтвердили 54,19% громадян, в Севастополі — 57,07%. РФ протягом 1990—2000-х років не визнавала статусу Криму та Севастополя, наполягаючи на поверненні до Росії цих територій. Дестабілізуючим фактором було знаходження в Криму Чорноморського флоту РФ.

5 травня 1992 році Кримська влада здійснила першу спробу відділення від України, прийнявши «Акт про проголошення державної незалежності Республіки Крим» в межах усього Кримського півострова та призначивши проведення референдуму. 13 травня 1992 року цей акт був визнаний Верховною радою України таким, що суперечить Конституції України, і 21 травня цей акт було скасовано і Верховною радою Криму.

Наступна спроба відділення від України була здійснена у 1994 році, коли Парламент Криму прийняв постанову «Про відновлення конституційних основ державності Республіки Крим», що повертала в дію Конституцію Криму в редакції від 6 травня 1992 року, згідно з якою, зокрема, «Республіка Крим входить у державу Україна і визначає з нею свої стосунки на основі Договору і угод», а також «самостійно вступає у стосунки з іншими державами та організаціями». Ця постанова була скасована Верховною радою України 18 травня 1995 року.

Сепаратистські настрої в Криму спостерігалися і протягом 2000-х років. На імовірність конфлікту в Криму, що вийде за межі регіонального, вказували деякі вчені. Втім після приходу до влади В.Януковича українські політологи відзначали послаблення сепаратистського руху.

Сепаратистські настрої відновилися у Криму під час акцій протесту в Києві у грудні 2013 - лютому 2014. Зокрема, 4 лютого 2014 Президія Верховної Ради Криму прийняла рішення розглянути парламентом автономії питання зміни Конституції Криму та просити у Росії гарантій прав для жителів півострова[17].

Після усунення від влади президента України Віктора Януковича сепаратистські настрої в Криму вибухнули з новою силою. 23 лютого в Севастополі відбувся 20-тисячний мітинг на якому було прийнято рішення не перераховувати у Київ податки, а

міським головою проголошено громадянина Росії О. Чалого[18]. 25 лютого акції сепаратистів були проведені перед Кримським парламентом [19]. У ніч на 27 лютого парламент та уряд Криму захопили невідомі бойовики і вивісили над ними прапор РФ. Захоплення будівлі невідомими, однак, не завадило зібратися депутатам Верховної ради і ухвалити рішення про призначення референдуму щодо статусу Криму [20]. Того ж дня було захоплено аеропорт «Бельбек» у Севастополі, зупинено паромну переправу в Керчі.

1 березня самопроголошений «голова Ради міністрів АР Крим» Сергій Аксьонов звернувся до президента РФ В.Путіна з проханням посприяти у «забезпеченні миру і спокою» на території Криму. 1 березня Президент РФ відправив до Ради Федерації пропозицію про введення російських військ у Крим. Обидві палати Державної думи 1 березня 2014 р. проголосували за введення російських військ на територію України, і в Крим зокрема. Починаючи з 1 березня російські війська починають масштабні силові акції, спрямовані на блокування українських військових баз на території Криму.

11 березня 2014 року Верховна Рада автономної республіки Крим і Севастопольська міська рада прийняли декларацію про незалежність Автономної Республіки Крим та міста Севастополя. Згідно з декларацією, у разі рішення народів Криму в результаті референдуму увійти до складу Російської Федерації, Крим буде оголошений суверенною республікою і саме в такому статусі звернеться до Російської Федерації з пропозицією про прийняття на основі відповідного міждержавного договору до складу Російської Федерації як нового суб'єкта Російської Федерації.

16 березня 2014 року за рішенням Кримського парламенту був проведений референдум щодо статусу Криму [21]. Призначення референдуму відбулося всупереч українському законодавству, що не передбачає місцевих референдумів, а для питань щодо зміни кордонів України потрібен всеукраїнський референдум. Попри указ виконувача обов'язків Президента України О. Турчинова, про призупинення рішення кримського парламенту, а також попри рішення Конституційного Суду України, що визнав оголошення референдуму таким, що не відповідає Конституції України, а також позицію Ради безпеки ООН, референдум було проведено. У якості так званих "міжнародних спостерігачів", яких РФ та кримські сепаратисти допустили на півострів для роботи на "референдумі", були представники ультраправих, неонацистських та комуністичних європейських партій та особи з фашистськими та неосталіністськими поглядами.

В умовах бойкотування референдуму кримсько-татарським народом, присутності великої кількості озброєних російських військовослужбовців, а також фальсифікацій, референдум в АРК зібрав понад 1,2 млн заповнених бюлетенів (що відповідає 83,10% загальній кількості виборців), з яких 96,77% засвідчили вибір «за возз'єднання Криму з Росією на правах суб'єкта Російської Федерації» [22].

Проте насправді лише 15% громадян хотіли приєднання до Росії про це повідомила рада при президентові Росії з питань розвитку громадянського суспільства та прав людини. За даними членів президентської ради, на березневий референдум про статус Автономної Республіки прийшли щонайбільше 30% громадян. І лише половина з тих, хто з'явився на референдум, - проголосували за приєднання до Росії. Отже, долю українського Криму визначила проросійська меншість: десь 15%. Приблизно такі ж дані явки і голосування оприлюднив і Меджліс. І це де-факто доводить, що анексія Криму не має нічого спільного з волею більшості кримчан.

Внаслідок агресії Росії у Криму припинила діяльність Велика Вісімка (членство у ній Росії було тимчасово призупинене). Цей міжнародний клуб високорозвинених економік світу знову працює у форматі G7. Очікуються економічні санкції проти Росії,

зокрема: 1) поступове витіснення Росії з енергетичних ринків (головним чином європейських); 2) припинення переговорів про економічне співробітництво з Росією; 3) США та Євросоюз ввели у дію трирівневий план санкцій щодо Росії.

Після анексії Криму РФ продовжила агресію проти України на Сході. Її метою був зрив президентських виборів в Україні, призначених на 25 травня. 1 березня 2014 р. була здійснена спроба захоплення Харківської ОДА. Однак згодом вона була звільнена українськими спецпідрозділами в результаті проведення антитерористичної операції. З 3 та 9 березня відбулися захоплення сепаратистами будівель ОДА в Донецьку та Луганську. 6 квітня відбулося захоплення управління СБУ у Луганській області. В їх захопленні брали участь диверсійно-терористичні угруповування, заслані з Росії при підтримці місцевих сепаратистів. Слід відзначити, що місцеві силові структури (СБУ, МВС та ін.) у Донецьку та Луганську, а також місцеві органи влади не чинили будь-якого спротиву цим діям. У той же час вище керівництво в Києві не провело своєчасно антитерористичної операції, спрямованої на звільнення вказаних органів влади, що сприяло погіршенню ситуації та розповсюдженню диверсійних угруповань по всій території Донецької та Луганської областей. Так, 11 квітня сепаратистами було захоплено будівлю Донецької обласної прокуратури, а 12 квітня військові бандформування, надіслані РФ захопили міські відділи міліції в Слов'янську та Краматорську. Показовим в цій серії є захоплення 14 квітня міського відділу міліції у Горлівці, керівництво якої чинило спротив терористам, однак все одно було вимушено здатися. Після цього сепаратистам вдалося захопити і підпорядкувати собі місцеві органи влади в двох областях. Цікаво, що влада в цих містах традиційно належала чиновникам від партії регіонів. Усі вони були відсторонені від влади, яка була передана так званим народним мерам, а в областях - народним губернаторам. Так, у Донецькій області спочатку ним був обраний П.Губарев – відомий діяч партії «Русское национальное единство», а після його затримання та етапування в Київ, – Д.Пушилін). У Луганську народним губернатором став В.Болотов. Метою їх діяльності стала підготовка до проведення референдумів щодо воз'єднання проголошених ДНР та ЛНР до складу РФ. За для реалізації цієї мети були захоплені всі виборчі дільниці в двох областях[23]. Відповідні референдуми були проведені 11 травня 2014 р. [24]. Однак Росія відмовилася визнавати їх результати та приєднувати ці дві території до свого складу. Зрозуміло що дані референдуми проводилися з численними порушеннями і не були визнані як центральною владою України, так і міжнародною спільнотою. Таким чином дві самопроголошені республіки є нічим іним як невизнаними терористичними утвореннями, новопроголошені керівники яких не виражають волевиявленнь і прагнень жителів областей.

25 травня 2014 р. відбулися президентські вибори в Україні. У першому турі переміг П.Порошенко[25]. На початку червня президент запропонував свій мирний план урегулювання військового конфлікту, який складався з 15 пунктів. Згідно з мирним планом президента, вогонь мав бути припинений рівно на тиждень (до 10:00 27 червня). Протягом «мирного тижня» сили АТО надаватимуть лише у відповідь дії, якщо терористи почнуть наступ. За словами Порошенка, такий крок було зроблено, щоб дати бойовикам шанс скласти зброю, ті ж, хто цього не зробить - будуть знищені. Відразу ж після цієї заяви, лідер «ЛНР» Валерій Болотов в коментарі ЗМІ РФ заявив, що скласти зброю «ополченці» не мають наміру, поки Київ повністю не виведе війська з території «республіки»[26]. Як показали події тижня терористи як у Донецькій так і у Луганській областях не мали жодного наміру скласти зброю, продовжуючи обстріли у Слов'янську, Краматорську, Луганську.

На думку політологів, з військової точки зору, план П.Порошенко є вельми сумнівним. Відсутність активності з боку сил АТО дозволило бойовикам: 1) провести

перегрупування своїх сил відповідно з розстановкою сил противника; 2) зміцнити райони оборони, фактично безперешкодно проводячи необхідні заходи з фортифікації, будівлі інженерних загороджень, обладнання вогневих точок і т.п. 3) провести "мобілізацію" за допомогою грошей, що надходять з Росії, а також силовими методами поповнити свої поріділі за останній тиждень ряди; 4) провести аналіз наявних сил і засобів і визначити необхідність у першочергових ресурсах, які повинна надати терористам Росія для ведення подальших бойових дій; 5) безперешкодно здійснювати провокації під виглядом силовиків, дискредитуючи сили АТО і даючи російським ЗМІ потрібну "картинку".

Одночасно плюсів для силовиків від перемир'я небагато. Основні: 1) можливість провести ротацію підрозділів на напружених ділянках; 2) провести заходи щодо перегрупування сил і засобів, необхідних для подальших активних дій; 3) вирішити основні проблеми з забезпеченням військ.

У той же час, в політичному плані можна побачити вагомі аргументи за перемир'я. Оскільки воно дозволяє: 1. Апелювати до мирного населення Донбасу (тієї частини, яка підтримує терористів), показавши, хто їм друг, а хто ворог. Оскільки спочатку було ясно, що з оголошенням перемир'я не припиниться не тільки "бойова активність" терористичних груп, але і їх "повсякденна діяльність" у вигляді мародерства, грабунків та інших форм насильства. Відповідно, даючи зрозуміти, що сили АТО є для громадян єдиним рятівником від цієї нечисті. 2. Спробувати налагодити діалог з так званими лідерами громадської думки Донбасу. Крок у практичній площині сумнівний (враховуючи, що таких лідерів, здатних сьогодні впливати на ситуацію, фактично немає). Але в плані політичної демонстрації готовності української влади до мирного діалогу - те, що потрібно. 3. Відповідно, вибити карти з рук потужного російського лобі на Заході, давши аргумент на користь підтримки України з боку європейських політичних еліт; 4. Нейтралізувати потуги місцевих олігархів, які мають свої цілі, зобразити сили АТО такими ж винуватцями насильства в Донбасі, як і терористи. Оскільки в даних умовах заклики олігархічних елементів і підконтрольного їм ресурсу "до миру" і "припинення збройного протистояння" за фактом виходять адресованими тільки бойовикам.

Як бачимо, деякі з пунктів "військового програшу" і "політичного виграшу" перетинаються - зокрема, що стосується "іміджу" сил АТО і, як наслідок, української влади (з боку сил АТО - демонстрація прагнення до миру, з боку терористів - їх дискредитація). Чи зможе Україна довести і міжнародному співтовариству, і власному населенню на Донбасі, що терористи - це однозначне зло, а силовики - "сили добра"? На думку деяких експертів, Україна на час оголошеного перемир'я не може сидіти склавши руки і чекати, поки терористи повністю самодискредитуються і закінчать життя самогубством. Дана пауза повинна бути максимально використана для роботи по двох найважливіших взаємозалежних напрямках - зовнішньополітичному і інформаційному [27].

На початку липня 2014 р. президент України П.Порошенко прийняв рішення продовжити АТО через недотримання умов його мирного плану з боку бойовиків. Причому до проведення АТО президента спонукала армія (деякі ватажки батальйонів територіальної оборони, наприклад командир батальйону „Донбас” С.Семенченко). У протилежному випадку військові погрузували третім Майданом. АТО тривало протягом червня-серпня 2014 р. та мало результатом звільнення від ДНР та ЛНР значної території Донбасу. Нові загрози, які виникли перед українською державою в умовах агресії РФ вимагали створення нової системи та структур національної безпеки. Через те, що Україна не мала боєздатної армії, у спадок від режиму В.Януковича отримала деморалізовану міліцію та СБУ, які були цілком пронизані російською агентурою,

проведення військової операції відбувається в дуже важких умовах. Було оголошено про проведення часткової, а згодом і повної мобілізації. До лав Національної гвардії – нової військової структури в системі національної безпеки України могли вступити всі бажаючи захищати батьківщину. Були створені окремі територіальні батальйони. Так, у нашому регіоні були створені батальйони «Донбас», «Азов», «Айдар». Їх бійці проходили військову підготовку на базах Києва та Дніпропетровська. На жаль, слід зазначити, що в результаті проведення АТО в Донецькій та Луганській областях сили національної гвардії зазнають великих втрат і говорити про хоча б часткове звільнення двох областей від терористів дуже зарано. Однією з причин невдач української армії було те, що АТО проводиться в умовах великих міст і постраждати могла значна кількість цивільного населення. Диверсійні групи, які здійснювали терористичні дії на Донбасі були добре підготовлені та озброєні найновітнішим російським озброєнням. Протягом червня-липня 2014 р. українській армії вдалося звільнити 2/3 території Донбасу. Проте великою слабкістю було те, що українським військам не вдалося поставити під контроль кордон із РФ, звідки терористам постійно надавалася допомога озброєними людьми та важкою технікою й постійно здійснювався обстріл території України. К середині липня українським військам вдалося звільнити Слов'янськ та Краматорськ. Однак ворогом підтягнув важку техніку, яку зосередив у великих містах – Донецьку, Горлівці, Макіївці, Єнакієвому, Іловайську. Як продемонструвати бої в районі Іловайська наприкінці серпня 2014 р., в результаті яких у полон до РФ потрапили приблизно 700 українських військовослужбовців, проти України воювали не тільки бойовики та терористи, а батальйони регулярної російської армії. Пряме вторгнення військ РФ на територію України відбулося 24 серпня 2014 р. і в районі Новоазовська. Як вважають провідні українські військові, програвши „гібридну війну”, в якій брали участь лише російські найманці, РФ вдалося до прямої військової агресії на територію України. Бо втрата території т.зв. „Новоросії” погрозувала крахом режиму російського президента В.Путіна.

24 серпня 2014 р. відбулася зустріч у Мінську П.Порошенка та В.Путіна. Президентом України був запропонований мирний план врегулювання конфлікту. Остаточне припинення вогню відбулося після 18.00 5 вересня 2014 р. На цей раз домовленість щодо припинення вогню намагаються виконувати обидві сторони конфлікту.

На жаль, прогнози цієї боротьби нагадують сценарій за якими тривала громадянська війна в колишній Югославії і мала дуже затяжний характер. Для виходу з кризи потрібно насамперед консолідувати центральну і місцеві еліти, а також згуртувати населення Донбасу ідеєю єдності у складі незалежної суверенної української держави. Тим більше, що підтримка Росії, на яку розраховувала приблизно третина населення Сходу, виявилася не виправданою. Тому поступово в умах громадян цих регіонів починає усвідомлюватися думка, що їх майбутнє все ж таки в складі України, яку слід очистити від терористів.

На думку політологів, П.Порошенко вимушений був заключити тимчасове перемир'я із ДНР та ЛНР, щоб РФ припинила свою агресію на Сході і надала можливість провести вибори до Верховної Ради наприкінці жовтня 2014 р. Потім війна може розпочатися з новою силою. Тому що РФ ще не досягла власної стратегічної мети - побудувати коридор між Кримом та Росією, який має йти через Схід України. Слід очікувати, що у планах РФ є захоплення Півдня України. І якщо відбудеться втрата Маріуполя, військам РФ буде відкритий шлях на Бердянськ, Миколаїв, Херсон, Одесу, для захоплення яких можуть бути використані контингенти російських військ, розташовані в Криму. Для запобігання цьому сценарію Україна має оновити свою армію, провести аналіз поразок та невдач під час проведення АТО, ввести

військовий стан та провести нову військову кампанію задля звільнення Донбасу, через те, що РФ може на ньому не зупинитися. Агреесія РФ припиниться там де її може остановити українська армія. У будьякому випадку, подальше проведення АТО – необхідна умова виживання як для України загалом, так і для Донбасу зокрема. Інакше Схід України може дуже швидко зазнати краху економіки та поступово перетворитися на друге Придністров'є.

Таким чином, підписання Угоди про асоціацію з ЄС виявилось важливою віхою в українській історії, що відкрила величезні можливості для розвитку країни. Відмова президента України В.Януковича від євро інтеграційного курсу викликала події Євромайдану, який отримав назву „революції гідності” та сприяв подальшій демократизації влади й розвитку громадянського суспільства. Відстоювання Україною власного європейського вибору сприяло появі для нашої державності нових викликів та загроз з боку РФ, яка завдяки президенту В.Путіну намагалася насильницьким шляхом відновити колишню імперію під назвою Радянський Союз. Саме крах президента В.Януковича та події Євромайдану вияглядали в очах Росії як загроза її власному існуванню та спричинили військову агресію в Криму та на Сході. У результаті чого виникли ризики існування України як незалежної, суверенної держави і можливо в найгіршому сценарії – її розчленування.

Агресія РФ проти України мала і зовнішньополітичні наслідки. Була зруйнована існуюча система європейської та євроатлантичної безпеки. ЄС фактично опинився під загрозою початку третьої світової війни. Проте а ні ЄС, який є залежним від РФ в енергетичній сфері, а ні США (президент якої Б.Обама відмовився від рішучих кроків проти Росії) не мали наміру протистояти агресії РФ військовим шляхом, обмежившись лише введенням економічних санкцій. Це рішення міжнародної спільноти можна пояснити тільки одним – недостатньою залученістю України в європейські та євроатлантичні (через позаблоковий статус країни) безпекові структури, а також небажанням руйнувати стосунки з РФ. Тому нагальною потребою для України найближчим часом є перегляд стратегії національної безпеки та проголошення наміру вступу до Північно-Атлантичного альянсу.

РЕЗІЮМЕ

Проведенный нами анализ показывает, что курс на евроинтеграцию, избранный Украиной, определил перед национальной безопасностью государства новые вызовы и угрозы со стороны РФ. Попытки Украины подписать Соглашение об ассоциации с ЕС вызвали небывалый экономический шантаж со стороны РФ, переросший в таможенную войну (август-ноябрь 2013), в результате которой потери Украины составили 20 млрд. грн. Незначительное продвижение в процессе европейской интеграции, которое наблюдалось на протяжении последних лет, уступило место угрозе изоляции нашей страны и потере европейской перспективы на ближайшие годы. Это произошло после отказа Украины подписать Соглашение об ассоциации с ЕС на саммите в Вильнюсе, а также после подписания руководством Украины соглашения с РФ в декабре 2013. Отказ от европейского курса стоил президентского кресла В.Януковичу, вызвав массовые народные протесты, которые позднее получили название Евромайдана. Однако его победа вызвала военную агрессию России, которая пыталась решить собственные геополитические проблемы, отобрав у Украины Крым. С целью дальнейшего препятствования европейской интеграции Украины РФ в течение мая-августа 2014 проводит против Украины т.н. «гибридную войну» с использованием незаконных вооруженных формирований, а также диверсионные акции, направленные на дестабилизацию ситуации в Донбассе. В этих условиях расчеты украинского руководства на военную помощь ЕС и НАТО оказались тщетными из-за

задекларированного в 2010 г. Верховной Радой внеблокового статуса Украины. После агрессии РФ стало понятно, что нейтральный или внеблоковый статус не может обеспечить надлежащего уровня национальной безопасности Украины. Так что в настоящее время наиболее приоритетной является задача обеспечения территориальной целостности и государственного суверенитета Украины при реализации политики евроинтеграции. Внеблоковый статус Украины не совпадает с задекларированным курсом на евроинтеграцию и в перспективе - получением членства в ЕС, так как сам Евросоюз является организацией коллективной обороны. К тому же ЕС является частью трансатлантического пространства безопасности и не может действовать без учета проблем обеспечения безопасности всего этого пространства. В этих условиях единственной возможностью защитить свой государственный суверенитет и территориальную целостность для Украины является интеграция в ЕС и НАТО, а также создание собственной боеспособной армии, с помощью которой можно подавить террористические и сепаратистские выступления на Донбассе. Иначе ситуация на Востоке Украины в ближайшее время может пойти по югославскому сценарию и привести к распаду нашего государства.

Ключевые слова: евроинтеграция, соглашение об ассоциации, внеблоковый статус, агрессия, Евромайдан.

SUMMARY

The analysis conducted by the author clearly demonstrates that due to the EU integration course chosen by Ukraine it is facing new national security threats and challenges posed by Russian Federation activity. Ukraine attempts to sign an Association Agreement with EU led to an unprecedented economic blackmail by Russia that eventually grew into a customs war (August-November 2013) and resulted in the total loss of UAH 20 billion by Ukrainian economics. Slight progress of Ukraine - EU integration process that had taken place during recent years gave its way to the threat of isolation and the loss of European prospects for the years coming. This happened after former Ukrainian President V. Yanukovytsch refused to sign an Association Agreement with EU at the summit in Vilnius and signed instead an agreement with Russian Federation in December 2013. Renunciation of European Integration cost V. Yanukovytsch presidency after triggering massive popular protests known as Euromaidan. At the same time Euromaidan victory provoked Russian Federation military aggression as a way to solve its own geopolitical problems through occupation of Crimea. To prevent further European integration of Ukraine Russian Federation started the so-called "Hybrid war" through the use of illegal armed groups as well as acts of sabotage aimed at destabilization of the situation in the Eastern regions of our country. Ukrainian leadership hope to get military assistance from EU and NATO proved to be vain because of the non-aligned status of Ukrainian state declared by Verhovna Rada in 2010. After Russian Federation aggression started it became obvious that the neutral or non-aligned status cannot provide an adequate level of national security. So at the present moment the first priority for Ukraine is to ensure its territorial integrity and sovereignty during implementation of EU integration demands. The non-aligned status does not correspond to the declared policy of European integration and search of EU membership, as the EU itself is an organization of collective defense. Also EU is an integral part of the transatlantic space and cannot act without taking into account its security needs. Under these circumstances the only way for Ukraine to protect its sovereignty and territorial integrity is the continuation of its integration into EU and NATO, as well as building of its own efficient army, which can be used for protection from terrorists and separatists in Donbass and other regions. Otherwise the situation in the East of Ukraine may soon develop to the Yugoslav scenario and lead to the disintegration of our state.

Keywords: European integration, an association agreement, non-aligned status, aggression, Evromaydan.

ПОСИЛАННЯ ТА ПРИМІТКИ:

1. Європейська інтеграція: внутрішні чинники і зовнішні впливи // Національна безпека і оборона.-2013.-№4-5.-С.2-64.
2. Порядок денний асоціації Україна – ЄС як частина підготовки Угоди про асоціацію. Результати громадського моніторингу у 2010-2011 роках / Укр. незалеж. центр політ. дослідж.: за заг. ред. Ю. Тищенко. – К. : Агентство "Україна", 2012. –108 с.
3. ЄС-Україна: економічні наслідки та перспективи Європейської Політики Сусідства (ЄПС). Аналітична доповідь / за заг. ред. Ігоря Бурковського.-К., 2012.-86 с.
4. Угода про асоціацію між Україною та ЄС // Режим доступу: <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/european-integration/ua-eu-association>
5. Україна призупиняє підготовку до укладення Угоди про асоціацію з ЄС // Режим доступу: <http://www.unian.ua/news/606573-ukrajina-prizupinyae-pidgotovku-do-ukladennya-ugodi-pro-asotsiatsiyu-z-es-kabmin.html>.- 21 листопада 2013.
6. Брюссель озвучил причины отказа Украины от ассоциации // Режим доступу: <http://vesti.ua/politika/25974-brjussel-ozvuchil-prichiny-otkaza-ukrainy-ot-associacii> 21 ноября.
7. Сегодня.-2013.- 22 листопада-С.3.
8. Сегодня.-2013.- 27 листопада 2013.-С.2.
9. Янукович пояснив, чому не може підписати угоди про асоціацію з ЄС // Режим доступу:http://tvi.ua/new/2013/11/24/jevromaydan_oholosyv_bezstrokovu_akciju_za_yevrointehrasiyu.-22 листопада.
10. Євромайдан оголосив безстрокову акцію за євроінтеграцію // Режим доступу: http://tvi.ua/new/2013/11/24/jevromaydan_oholosyv_bezstrokovu_akciju_za_yevrointehrasiyu - 24 листопада.
11. Тристоронні переговори ЄС-Україна-Росія для нас не прийнятні, - Баррозу // Режим доступу:http://24tv.ua/home/showSingleNews.do?tristoronni_peregovori_yesukrayinarosiya_dlya_nas_ne_priynyatni_barrozu&objectId=387436 - 28 листопада 2013.
12. Януковичу пропонували підписати Угоду з ЄС без виконання всіх умов, - ЗМІ // Режим доступу: http://24tv.ua/home/showSingleNews.do?yanukovichu_proponuvali_pidpisati_ugodu_z_yes_bez_vikonannya_vsih_umov_zmi&objectId=387425 29 листопада 2013.
13. Саміт у Вільнюсі: ЄС відкрив двері - Грузія і Молдова увійшли, а Янукович застряг на порозі // Режим доступу: <http://www.expres.ua/world/2013/11/29/97768-samit-vilnyusi-yes-vidkryv-dveri-gruziya-moldova-uviyshly-yanukovych-zastryag-29> листопада 2013.
14. За підсумками саміту в Вільнюсі Україна і ЄС підтвердили зобов'язання підписати асоціацію пізніше // Режим доступу: <http://tsn.ua/politika/za-pidsumkami-samitu-v-vilnyusi-ukrayina-i-yes-pidtvrdili-zobov-yazannya-pidpisati-asociaciyu-piznishe-322760.html> 29 листопада 2013.
15. "Беркут" пролил кровь на Майдане и разогнал митинг: хроника // Режим доступу: http://news.liga.net/articles/politics/934712posle_razgona_evromaydan_den_13_y_obnovl_yaetsya.htm. 30 листопада 2013.
16. После разгона. Евромайдан, день десятый: хроника // Режим доступу: http://news.liga.net/articles/politics/934712posle_razgona_evromaydan_den_10_y_obnovl_yaetsya.htm. 1 грудня 2013.

17. ГПУ возбудила дело за сепаратизм в Крыму – Аронец // Режим доступу: <http://www.segodnya.ua/politics/pnews/gpu-vozbudila-delo-za-separatizm-v-krymu-aronec-499019.html/> 26.02.2014.
18. Драма Севастополя. Новый мэр Чалый: один против националистов // Режим доступу: <http://www.mk.ru/politics/world/article/2014/02/25/989670-drama-sevastopolya-noviyi-mer-chalyiy-odin-protiv-natsionalistov.html/> 25.02.2014.
19. "Кримський фронт" і "казакі" блокують Верховну Раду Криму з вимогою незалежності АРК // Режим доступу: <http://tyzhden.ua/News/103202/> 25.02.2014.
20. Мінюст: Рішення про проведення референдумів в Криму та в Донбасі незаконні // Режим доступу: http://espreso.tv/news/2014/03/02/minyust_rishennya_pro_provedennya_referendumiv_v_krymu_ta_v_donbasi_nezakonni/ 28.02.2014
21. Референдум 16 березня 2014 р. в Криму: технічні та юридичні аспекти його проведення // Режим доступу: <http://spektor.ua/uk/article/referendum-16-marta-2014-goda-v-krmu-tehnitcheskie-i-yuriditcheskie-aspekt-ego-provedeniya/> 16.03.2014
22. Итоги 17 марта: Официальные результаты референдума в Крыму // Режим доступу: <http://korrespondent.net/ukraine/events/3320876-ytohy-17-marta-ofytsyalnye-rezultaty-referenduma-v-krymu-y-obysk-v-ofyse-akhmetova> 18.03.2014.
23. Донбасс, который мы потеряли // Режим доступу: http://lb.ua/news/2014/06/05/268917_donbass_poteryali.html/ 5.06.2014.
24. В Донецке обнародованы результаты "референдума" // Режим доступу: http://www.bbc.co.uk/ukrainian/ukraine_in_russian/2014/05/140511_ru_s_donbass_referendum.shtml/ 11.05. 2014.
25. Выборы президента 2014 http: // Режим доступу: www.segodnya.ua/hot/presidential-electio.html 6.06. 2014.
26. Мирный план Порошенко: первый визит на Восток и приказ о прекращении огня // Режим доступу: <http://www.segodnya.ua/politics/pnews/politolog-esli-rf-otdast-prikaz-95-terroristov-uydut-530486.html> 21.06.2014.
27. "Мирный план" П.Порошенко имеет больше политических преимуществ, чем военных – эксперт // Режим доступу: <http://pressorg24.com/news?id=54838> 23.06.2014.

Надійшла до редакції 16.06.2014 р.

ББК С562.21

ЛЕГІТИМНІСТЬ ВЛАДИ В УКРАЇНІ: ЧИННИК БЮРОКРАТІЇ

В.Ф. Кокорський, О. І. Кокорська

АНОТАЦІЯ

У статті досліджується взаємозв'язок між ефективністю бюрократії та легітимністю влади, компонентом якої вона є. Задля цього використовуються дані соціологічного моніторингу Інституту соціології НАН України «Українське суспільство 1992-2013 рр.» та індикатори ефективності вітчизняних державних владних інституцій (WGI: Worldwide Governance Indicators), показники яких співставлені з аналогами в Польщі.

Ключові слова: бюрократія, ефективність, легітимність.